

Témafelvetés

A *Balassi Bálint és a hatalom* című szimpózium igyekszik fellendíteni a Balassi filológiát, amely a legutóbbi években igen eseménytelené vált. A legújabb, posztstrukturalista irodalomkutatás eljárásait ezidáig alig alkalmazták Balassi műveivel kapcsolatban. Ez azért is érdekes, mert a legújabb irodalomkutatás egyik legjelentősebb vonulata, az újhistorizmus (Stephen Greenblatt és mások), éppen az 1500-as évek irodalmának újraértékelésével foglalkozik.

Balassi Bálint életét az egyén és a hatalom viszonyát tekintve döntően meghatározta, hogy a Balassi család – olyan okokból, amit csak igen hiányosan ismerünk – a bécsi udvar szemében kegyvesztetté vált. Mint ismeretes, ennek következménye volt, hogy a költő apját, Balassi Jánost 1569-ben elfogták és bebörtönözték. A családnak évekig bujkálnia kellett, míg 1572-ben Balassi János kegyelmet kapott, ám a gyanú árnyéka igazából sosem oszlott el. Emiatt Balassi Bálintot az udvar már a kezdetektől fogva nem támogatta, sőt akadályozta abbéli törekvésében, hogy származásának megfelelő társadalmi pozícióba kerülhessen.

Balassi életének bizonyos momentumait oly módon is felfoghatjuk, hogy igyekezett az udvart meggyőzni személyének társadalmi megbízhatóságáról. Ilyen momentum például az 1575-ös erdélyi hadjárat, ahová Balassi János küldte el fiát, hogy a fellázadt Békes Gáspárt támogassa Báthori István fejedelemmel szemben. Ironikus módon ez a próbálkozás, amelynek célja tulajdonképpen a bécsi udvarhoz való közeledés volt, egészen másfajta eredményt hozott: mint ismeretes, Báthori István fejedelem a fiatal Balassi védelmezője lett. Ebből a szempontból figyelemre méltó Balassinak az 1580-as évek végén történt rekatolizációja is.

Az osztrák udvar folyamatosan visszautasította Balassi próbálkozásait. Louis Althusser terminológiáját használva ez annyit jelent, hogy a bécsi udvar felől Balassira nem irányult olyan interpelláció, amit elfogadva a Habsburg hatalom társadalmi szubjektumává válhatott volna. Társadalmi szempontból Balassit kezdettől fogva elidegenedettnek és gyökértelesen tarthatjuk, olyan egyénnek, aki nem oldhatta meg társadalmi hovatartozásának problémáját, mint általában az 1500-as évek második felének arisz-

tokratái. Szimpóziumunk egyik feladata megvilágítani, illetve újraértelmezni azt, hogy ebben a helyzetben Balassi miképpen járt el.

Balassi függőségeinek tárgyalása nem korlátozódhat kizárólag a politika területére, hiszen nem tekinthetünk el a kérdés vallási és irodalmi oldalától sem. Az utóbbival kapcsolatban külön figyelmet érdemel a költő széleskörű nyelvtudása, hiszen egy bizonyos nyelvet bírni és használni azt is jelenti, hogy használója függőségbe kerül mind az adott nyelvtől, mind az azzal szoros összefüggésben lévő kultúrától és társadalomtól is. Az, hogy valaki író, elválaszthatatlanul összefonódik az adott személy nyelvre, kultúrára, vallásra, politikára vonatkozó választásaival. Másképp fogalmazva: az író nem lehet kizárólag csak író, írás közben állandóan figyelembe kell vennie társadalmi meghatározottságát is. Így az irodalomnak a hatalom szempontjából való tárgyalása visszaadja az irodalomkutatásnak az író életének és munkáinak összetartozását, de a korábitól eltérő módon.

Amedeo di Francesco–Tuomo Lahdelma